

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εισαγωγή</i>	11
-----------------------	----

ΜΕΡΟΣ Ι

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ

<i>Ben Fine</i>	
Πέραν της χρηματοοικονομικής κρίσης	19
<i>Jan Toporowski</i>	
Η χρηματοοικονομική ιδιαιτερότητα της Ελλάδας: Πώς η θεωρία των χρηματοοικονομικών κρίσεων αποτελεί κακό οδηγό για τις χρηματοοικονομικές κρίσεις και γιατί η πολιτική οικονομία μπορεί να το καταφέρει καλύτερα	37
<i>Richard Wolff</i>	
Μια μαρξιστική ανάλυση της κρίσης	52
<i>Δημήτρης Β. Παπαδημητρίου</i>	
Η διεθνής οικονομική κρίση: Οι ΗΠΑ και οι διεθνείς ανταγωνιστές τους	73
<i>Βασίλης Δρουκόπουλος</i>	
Η οικονομική κρίση: Αίτια και ανίχνευση των προοπτικών	90
<i>Γιάννης Μαραγκός</i>	
Η πολιτική του ΔΝΤ πριν και μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση	104
<i>Δημήτρης Μυλωνάκης</i>	
Η οικονομική κρίση και η κρίση της οικονομικής θεωρίας	122

ΜΕΡΟΣ II
ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

<i>Μανόλης Δρεττάκης</i>	
Οι δημοσιονομικές διαστάσεις της κρίσης στην Ελλάδα	143
<i>Γιώργος Στασινόπουλος</i>	
Η κρίση της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα, 1991-2010: Προς αναζήτηση νέου μοντέλου οικονομικής πολιτικής	165
<i>Γιώργος Αργείτης</i>	
Η δημοσιονομική κρίση της ελληνικής οικονομίας: Αποτυχία της Ελλάδας και της Ε.Ε.	180
<i>Γιώργος Σταθάκης</i>	
Η δημοσιονομική κρίση της ελληνικής οικονομίας	193
<i>Θανάσης Μανιάτης</i>	
Η δημοσιονομική κρίση και ο κοινωνικός μισθός στην Ελλάδα	206

ΜΕΡΟΣ III
ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ,
ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΚΛΑΔΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ /ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΙΣ

<i>Ανδριάνα Βλάχου, Γιώργος Λαμπρινίδης</i>	
Κρίση και άνιση ανάπτυξη στο πλαίσιο της ΟΝΕ: Το Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών και η διεθνής ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας	229
<i>Γιώργος Οικονομάκης, Μαρία Μαρκάκη, Αλέξης Αναστασιάδης, Γιώργος Παπαλεξίου</i>	
Ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας: Μια κλαδική διερεύνηση	256

<i>Θεόδωρος Μαριόλης, Κώστας Παπουλής</i> «Δίδυμα ελλείμματα» και διεθνή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας	275
<i>Ευάγγελος Νικολαΐδης</i> Το αγροτροφικό σύστημα και η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας	290
<i>Γιώργος Λιοδάκης</i> Ο αγροτικός τομέας στις Συμπληγάδες της οικονομικής κρίσης	311

ΜΕΡΟΣ IV

Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ/ΟΝΕ

<i>Κωστής Βαΐτσος</i> Ελληνική και παγκόσμια οικονομική κρίση: Αναπτυξιακές διαστάσεις σε ένα διεθνές πλαίσιο αλληλεξάρτησης	329
<i>Ευκλείδης Τσακαλώτος</i> Η ελληνική οικονομική κρίση	346
<i>Βασίλης Πεσμαζόγλου</i> Ελληνική κρίση και ΟΝΕ: Τα όρια της κοινοτικής αλληλεγγύης	368
<i>Γιάννης Μηλιός, Δημήτρης Π. Σωτηρόπουλος</i> Η ελληνική οικονομική κρίση και η κρίση της στρατηγικής του ευρώ ...	381
<i>Σταύρος Δ. Μαυρουδέας</i> Η Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Ένωση: Καπιταλιστική κρίση και ενδο-μπεριαλιστικές αντιθέσεις	397

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟΝ ΠΑΡΟΝΤΑ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΤΟΜΟ έχουν γραφεί ειδικά για αυτόν. Οι ελάχιστες εξαιρέσεις υποσημειώνονται. Τα περισσότερα κείμενα έχουν ταυτόχρονα υποβληθεί ως εισηγήσεις σε ένα από τα δύο συνέδρια που συνδιοργάνωσε η Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας (ΕΕΠΟ) στο φιλόξενο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο. Το πρώτο συνέδριο της ΕΕΠΟ ήταν οργανωμένο από κοινού με τους Έλληνες Ιστορικούς της Οικονομικής Σκέψης (Ιούνιος 2009) και το δεύτερο, και διεθνές, συνέδριο μαζί με την International Initiative for Promoting Political Economy (IIPPE) (Σεπτέμβριος 2010). Όταν η επιτροπή των επιμελητών από το ΔΣ της ΕΕΠΟ αποφάσισε την σύνταξη του ανά χείρας τόμου έγινε κάθε προσπάθεια —απευθυνόμενη καταρχήν στους Έλληνες πολιτικούς οικονομολόγους— να καλυφθούν οι περισσότερες διαστάσεις της κρίσης ζητώντας από τους συναδέλφους να ασχοληθούν με μία συγκεκριμένη διάσταση που ήταν μέσα στα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα. Πιστεύουμε ότι σε κάποιο βαθμό έχουμε επιτύχει αυτόν τον στόχο, αν και υπάρχουν πτυχές —ιδιαίτερα η επίπτωση της κρίσης στην αγορά εργασίας και στις εργασιακές σχέσεις— που δεν έχουν καλυφθεί, κυρίως επειδή συνάδελφοι ειδικοί στα θέματα αυτά δεν ήταν διαθέσιμοι, αν και διατεθειμένοι, να στείλουν τις εισηγήσεις τους.

Είχαμε την τύχη εκτός από τις συνεισφορές των Ελλήνων πολιτικών οικονομολόγων να φιλοξενήσουμε και κείμενα σημαντικών οικονομολόγων που εργάζονται στο εξωτερικό ιδιαίτερα του Ben Fine και του Jan Toporowski από το School of Oriental and African Studies (SOAS) του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, του Δημήτρη Παπαδημητρίου, προέδρου του Levy Economics Institute of Bard College στην πολιτεία της Νέας Υόρκης και του Richard Wolff, ομότιμου καθηγητή του Πανεπιστημίου της Μασαχουσέτης Amherst, και νυν επισκέπτη καθηγητή στο New School University της Νέας Υόρκης.

Όλα τα κείμενα, όπως είναι φυσικό, αντιπαρά τίθενται κριτικά στις συμβατικές «ορθόδοξες» θεωρίες για την κρίση. Πράγματι, αποτελεί κοινή πεποίθηση των συγγραφέων ότι η ορθόδοξη θεωρία αδυνατεί να ερμηνεύσει τα γεγονότα του 2008 και ότι είναι εν πολλοίς υπεύθυνη για τη δημιουργία ενός θεωρητικού πλαισίου που υιοθετήθηκε από τις κυβερνήσεις και τους οικονομικούς δρώντες προκαλώντας εν μέρει την παρούσα οικονομική κρίση. Παράλληλα όμως οι συγγραφείς, παρότι ακολου-

θούν γνωστές κριτικές σχολές οικονομικής σκέψης, διαφέρουν ως προς την θεωρητική τους προσέγγιση, την ερμηνεία των φαινομένων και τα συμπεράσματά τους. Αυτός ο πλουραλισμός απόψεων αποτελεί χαρακτηριστικό του χώρου που —λανθασμένα κατά την άποψή μας— αποκαλείται «ετερόδοξη» οικονομική θεωρία και που εμείς επιμένουμε να τον ονομάζουμε «πολιτική οικονομία». Πιστεύουμε ότι αυτός ο διάλογος μεταξύ διαφόρων σχολών και τάσεων είναι γόνιμος για την επιστήμη μας και ότι μπορεί να μας οδηγήσει σε μία ερμηνεία που θα μας επιτρέψει να κατανοήσουμε καλύτερα τη μεγάλη κρίση που σοβεί στη διεθνή οικονομία τα τελευταία τρία χρόνια. Ευελπιστούμε ότι μέσα από τις τάξεις της ΕΕΠΟ θα μπορέσουμε να αναπτύξουμε ένα τέτοιο διάλογο. Ο παρών τόμος αποτελεί μία πρώτη προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση.

Τα κείμενα του παρόντος συλλογικού τόμου χωρίζονται σε τέσσερεις ενότητες:

Η *πρώτη ενότητα* αναφέρεται στις διεθνείς διαστάσεις της κρίσης και στις απόπειρες ερμηνείας της. Ο *Ben Fine* ασχολείται με μία έννοια η οποία αποτελεί κλειδί για την κατανόηση της κρίσης την έννοια της *financialization* που ελληνικά αποδίδεται —μάλλον ανεπιτυχώς— ως «χρηματοπιστωτικοποίηση», ή, ίσως ορθότερα, «εξάπλωση της χρηματοπιστωτικής σφαίρας». Την αναλύει μέσα από την χρηματοπιστωτική θεωρία του Μαρξ που θεωρεί ότι η χρηματοπιστωτική σφαίρα έχει μια συμβιωτική σχέση με τις διαδικασίες συσσώρευσης, οδηγούμενη ταυτόχρονα από δικούς της νόμους, και την συνδέει με τον νεοφιλελευθερισμό ο οποίος έχει στο κέντρο του τη χρηματοπιστωτικοποίηση της οικονομίας. Ο *Jan Toporowski* διαπραγματεύεται την ανικανότητα των εναλλακτικών οικονομικών θεωριών για τις χρηματοπιστωτικές κρίσεις να ερμηνεύσουν την τρέχουσα κρίση. Οι χρηματοοικονομικές κρίσεις διαφοροποιούνται λόγω της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης οικονομιών που διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τη διεθνή οικονομική εξειδίκευση και τον καταμερισμό της εργασίας. Ο *Toporowski* προτείνει ένα ερμηνευτικό πλαίσιο που βασίζεται πάνω στην πολιτική οικονομία της Ρόζας Λούξεμπουργκ με το κράτος να αποτελεί αναχρηματοδότη τελευταίας προσφυγής. Χρησιμοποιεί αυτό το πλαίσιο για να αναλύσει την περίπτωση της Ελλάδας. Ο *Richard Wolff* προσφέρει μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα μαρξιστική ανάλυση της εκδίπλωσης της κρίσης στις ΗΠΑ με βάση την αυξανόμενη παραγωγικότητα και τη στασιμότητα των πραγματικών μισθών από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τις αυξανόμενες καταναλωτικές τους ανάγκες, οι εργαζόμενοι κατέφυγαν στο δανεισμό, ενώ οι χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις βρήκαν διέξοδο στο δανεισμό των εργαζομένων για τη χρησιμοποίηση των ολοένα αυξανόμενων καταθέσεών τους, εφευρίσκοντας και την τιτλοποίηση του χρέους. Η χρηματοπιστωτική κρίση ξέσπασε όταν ένας σημαντικός αριθμός δανειζομένων δεν μπορούσαν πλέον να εξυπηρετήσουν τα ενυπόθηκα δάνεια. Ο *Δημήτρης Παπαδημητρίου* από μετακεϊνσιανή σκοπιά χρησιμοποιεί τα υποδείγματα του *Levy Economics Institute* επιχειρώντας να κάνει προβολές για την πιθανή εξέλιξη των οικονομικών μεγεθών. Επισημαίνει την ανικανότητα των αγορών να επιλύσουν την κρίση ενώ είναι εξαιρετικά απαισιόδοξος για την δυνατότητα της διεθνούς κοινότητας να λάβει τα απαιτούμενα μέ-

τρα. Ο *Βασίλης Δρουκόπουλος* επισκοπεί τα πιθανά αίτια της κρίσης και ανιχνεύει τις προοπτικές της. Εξετάζει προσεκτικά τις προτεινόμενες ερμηνείες της και δείχνει τις δυνατότητες πολιτικής αλλαγής που η κρίση προσφέρει. Ο *Γιάννης Μαργακός* αναλύει την ψευδεπίγραφη «συναίνεση της Washington» και το ρόλο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου πριν και μετά την κρίση. Δείχνει την ακαμψία στη θεωρητική προσέγγιση του ΔΝΤ και την αδυναμία του να αλλάξει γραμμή πλεύσης. Τέλος ο *Δημήτρης Μυλωνάκης* σκιαγραφεί από τη σκοπιά της ιστορίας της οικονομικής σκέψης την κρίση της οικονομικής θεωρίας και εξηγεί γιατί αδυνατεί να ερμηνεύσει την κρίση. Εξετάζει το ενδεχόμενο η παρούσα κρίση να προκαλέσει εξελίξεις στην οικονομική θεωρία αντίστοιχες με αυτές του κραχ του 1929 και της μεγάλης ύφεσης του Μεσοπολέμου, που οδήγησαν στην εμφάνιση της θεωρίας του Κέυνς. Ιδιαίτερο βάρος δίνεται στις πρόσφατες εξελίξεις στην κυρίαρχη οικονομική σκέψη, προεξάρχουσας της συμπεριφορικής οικονομικής.

Η *δεύτερη ενότητα* ασχολείται με την δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα. Ο *Μανόλης Δρεττάκης* προσφέρει μια εμπειριστατομένη στατιστική ανάλυση των δημοσίων δαπανών και εσόδων καθώς και του δημοσίου ελλείμματος και χρέους της Ελλάδας σε σύγκριση με εκείνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να αναδείξει τις δημοσιονομικές διαστάσεις της κρίσης. Αναλύει τα άμεσα και τα δομικά αίτια των δημοσίων ελλειμμάτων και της αύξησης του δημοσίου χρέους της Ελλάδας και τονίζει την ευθύνη των κυβερνήσεων στην διόγκωση του δημοσίου χρέους καθώς και της γενικευμένης διαφθοράς και της παραοικονομίας σε επίπεδο κοινωνίας. Ο *Γιώργος Στασινόπουλος* ανιχνεύει τα αίτια της δημοσιονομικής κρίσης στην υιοθέτηση απλοϊκών νεοφιλελεύθερων αντιαναπτυξιακών πολιτικών τόσο από τις ελληνικές κυβερνήσεις όσο και από τους κοινωνικούς φορείς κατά την τελευταία εικοσαετία, οι οποίες δεν κατόρθωσαν να προωθήσουν τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές. Οι πολιτικές αυτές βασίστηκαν στο δογματικό και άγνονο δίπολο κράτους-αγοράς και δεν μπόρεσαν να δώσουν λύση στη φθίνουσα παραγωγική ικανότητα της χώρας, στην αδυναμία προσαρμογής της στις τεχνολογικές προκλήσεις και στην διαιώνιση των καθυστερημένων παραγωγικών δομών. Ο *Γιώργος Αργείτης* εστιάζει, για την ερμηνεία της δημοσιονομικής κρίσης, στον συνδυασμό αφενός ενός παλαιωμένου μοντέλου ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας που χαρακτηρίζεται από χαμηλή ροπή για κεφαλαιακή συσσώρευση και τεχνολογικό εκσυγχρονισμό, υψηλή ροπή προς εισαγωγές και διαπλοκή της κρατοκεντρικής επιχειρηματικότητας και των κυβερνήσεων και αφετέρου στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, το Σύμφωνο Σταθερότητας και την πίστη της ΕΕ στις «αγορές». Εξηγεί επίσης το καταστρεπτικό ρόλο που θα έχει το Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής για την ελληνική οικονομία. Ο *Γιώργος Σταθάκης* μέσα από μια πολιτικο-ιστορική ανάλυση των πολιτικών των ελληνικών κυβερνήσεων από τη μεταπολίτευση και μετά, ερμηνεύει τη δημοσιονομική κρίση ως αποτέλεσμα της δημιουργίας επιβεβλημένων θεσμών κοινωνικού κράτους με συνακόλουθη αύξηση των δημοσίων δαπανών που όμως δεν αντιστοιχήθηκε στο σκέλος των εσόδων λόγω μιας πολιτικά υποκινούμενης θέσπισης μιας νόμιμης φοροασυλίας για μεγάλα τμήματα της ελληνικής οικονομίας. Ο *Θανάσης*

Μανιάτης επίσης επισημαίνει ότι η διαφορά της ελληνικής κυβέρνησης ως προς τα δημόσια ελλείμματα από εκείνες των άλλων ευρωπαϊκών κρατών δεν βρίσκεται στις δημόσιες δαπάνες αλλά στην υστέρηση των εσόδων. Μελετώντας την εξέλιξη του κοινωνικού μισθού στην Ελλάδα επισημαίνει ότι οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι πληρώνουν τις κοινωνικές δαπάνες που γίνονται για αυτούς από τους δικούς τους φόρους, ενώ επιδοτούν με αυτούς και μέρος των δημοσίων δαπανών από τις οποίες επωφελούνται άλλες τάξεις, καταρρίπτοντας έτσι τον μύθο της ευθύνης των μισθωτών για τη δημοσιονομική κρίση.

Η *τρίτη ενότητα* διερευνά τα προβλήματα τα σχετικά με το ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών, την διεθνή ανταγωνιστικότητα και την κλαδική διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας. Η *Ανδριάνα Βλάχου* και ο *Γιώργος Λαμπρινίδης* ερμηνεύουν την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο της ONE, όπως καταγράφεται στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και την διεθνή επενδυτική θέση της Ελλάδας, ως αποτέλεσμα της συνδυασμένης και άνισης καπιταλιστικής ανάπτυξης που διατηρεί το χάσμα στη παραγωγικότητα. Ειδικότερα συνδέουν την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας με την τεχνολογία και τις επενδύσεις, τις γενικές υποδομές, τη ζήτηση, τον πληθωρισμό και τις συνθήκες ολιγοπωλιακού ελέγχου των αγορών, καταρρίπτοντας το επιχείρημα περί ευθύνης των υψηλών μισθών. Οι *Γιώργος Οικονομάκης*, *Μαρία Μαρκάκη*, *Αλέξης Αναστασιάδης* και *Γιώργος Παπαλεξίου* προτείνουν μια εξήγηση της επιδείνωσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας βασισμένη στην ανάλυση κλαδικής εξειδίκευσης, εξαγωγικών επιδόσεων και εισροών-εκροών. Αποδίδουν το «έλλειμμα ανταγωνιστικότητας» της ελληνικής οικονομίας στο επίπεδο και την κατεύθυνση ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων του ελληνικού καπιταλισμού στον οποίο κυριαρχούν κλάδοι χαμηλής τεχνολογίας παραγωγής που παράγουν εξαγωγίμα προϊόντα σχετικά χαμηλής εισοδηματικής ελαστικότητας και με ασθενείς εγχώριες διακλαδικές διασυνδέσεις. Ο *Θεόδωρος Μαριόλης* και ο *Κώστας Παπουλής* δείχνουν μέσα από ένα κεϋνσιανό υπόδειγμα τη σχέση μεταξύ «διδύμων ελλειμμάτων» και ανταγωνιστικότητας. Παραθέτουν επίσης ορισμένα εμπειρικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν ότι η μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας οδήγησε στα «δίδυμα ελλείμματα». Θεωρούν ότι μέσα στην ONE η μόνη διαφαινόμενη λύση είναι η μείωση των δημοσίων δαπανών και η συμπίεση του κόστους εργασίας, μια λύση που είναι όμως αναποτελεσματική και που οδηγεί στην αποσάθρωση της παραγωγικής βάσης της οικονομίας. Ο *Ευάγγελος Νικολαΐδης* εξετάζει το αγροτροφικό σύστημα της ελληνικής οικονομίας και δείχνει πως έχει αποδυναμωθεί η ενδοκλαδική διάρθρωση με την επέκταση των νεοφιλελεύθερων πολιτικών. Προτείνει μια στρατηγική ανάπτυξης του αγροτικού τομέα που θα ενισχύσει την παραγωγή, μέσω μιας στοχευμένης πολιτικής που θα αποβλέπει στην οικοδόμηση διακλαδικών σχέσεων σε επιλεγμένους τομείς, θα αυξήσει την εγχώρια προστιθέμενη αξία και θα προωθήσει την περιφερειακή ανάπτυξη. Ο *Γιώργος Λιοδάκης* εξετάζει και αυτός τον αγροτικό τομέα ως προς τα διαθρωτικά χαρακτηριστικά του και τους όρους ένταξής του στην παγκόσμια οικονομία, προκειμένου να αναλύσει τη σοβαρή και επί μακρόν εξελισσόμενη κρίση του αγρο-

τικού τομέα καθώς και την επίπτωση της τρέχουσας διεθνούς κρίσης πάνω στη κρίση του αγροτικού τομέα. Επισημαίνει την επίπτωση της ένταξης στην ΕΕ στον τομέα αυτό και τονίζει τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει μια οικολογικά και κοινωνικά αποδεκτή βιώσιμη ανάπτυξη.

Στην *τελευταία ενότητα* που αφορά την σχέση της κρίσης της ελληνικής οικονομίας με την ζώνη του ευρώ, ο *Κωστής Βαϊτσος* επισημαίνει την σημαντικότητα της παρούσας συγκυρίας, και δείχνει πως οι λανθασμένες πολιτικές των ελληνικών κυβερνήσεων οδήγησαν σε μια «εξαθλιωτική μεγέθυνση» που βασιζόταν σε αυταπάτες προκειμένου να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού χωρίς να λύσουν το πρόβλημα της πραγματικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης. Διατυπώνει τους φόβους του ότι μπορεί να έχουμε μια χαμένη αναπτυξιακή δεκαετία με διαρροή των πιο ειδικευμένων τμημάτων του εργατικού δυναμικού στο εξωτερικό και τονίζει ότι μόνο μια μακροπρόθεσμη πολιτική μακροοικονομικής μεγέθυνσης μπορεί να αποτελέσει διέξοδο από την κρίση. Ο *Ευκλείδης Τσακαλώτος* ερμηνεύει την ελληνική κρίση, τόσο ως προς τις εξωτερικές όσο και τις εσωτερικές πηγές της, σε όρους δύο αντιτιθέμενων θεωρητικών «παραδειγμάτων» και εξηγεί γιατί η ορθόδοξη οικονομική θεωρία, που αποτελεί τον οδηγό της οικονομικής πολιτικής διεθνώς, αδυνατεί να οδηγήσει στην έξοδο της οικονομίας από την κρίση. Αμφισβητεί ειδικότερα την «εκσυγχρονιστική» πολιτική λογική που ουσιαστικά προϋποθέτει ότι οι ακαμψίες και οι συντεχνίες εμποδίζουν την αγορά να λειτουργήσει όπως πρέπει. Καταλήγει ότι το πακέτο λιτότητας μαζί με το πλήθος των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων δεν θα αντιμετωπίσουν τα βαθύτερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Ο *Βασίλης Πεσμαζόγλου* εξετάζει ιστορικά και θεωρητικά το φαινόμενο της κοινοτικής αλληλεγγύης και διερευνά τα όρια της στο πλαίσιο της πολιτικής οικονομίας. Εξετάζει τα όρια και της αντινομίες της στο πλαίσιο της ΕΕ, τις διαφορετικές απόψεις που εκφράζονται σχετικά με αυτή και τις επιπτώσεις της για την Ελλάδα. Ο *Γιάννης Μηλιός* και ο *Δημήτρης Σωτηρόπουλος* εξηγούν γιατί η βασική έκθεση στον διεθνή ανταγωνισμό αποτελεί κατεξοχήν στρατηγική του κεφαλαίου και ότι η κρίση του χρέους χρησιμοποιείται συνειδητά ως μοχλός μιας στρατηγικής για την εμπέδωση επιθετικών στρατηγικών εκμετάλλευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι ανισορροπίες στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές βοήθησαν μεν την κοινωνική συναίνεση για την εφαρμογή των συγκεκριμένων αναπτυξιακών πολιτικών αλλά κατέστησαν τις οικονομίες της περιφέρειας πιο ευάλωτες σε μια κρίση. Η τελευταία όμως χρησιμοποιείται συνειδητά όχι για να λύσει το πρόβλημα του χρέους μέσα από τη δημοσιονομική εξυγίανση αλλά για την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας μέσα από τη δραστική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο. Τέλος ο *Σταύρος Μαυροδέας* επιχειρηματολογεί ότι η παρούσα κρίση αποτελεί κλασική κρίση συσσώρευσης που δημιουργήθηκε στον παραγωγικό τομέα σε διεθνές επίπεδο και ότι η ελληνική κρίση είναι αποτέλεσμα κυρίως της έκφρασης των ενδο-ιμπεριαλιστικών αντιθέσεων μέσα στην ΕΕ και της ενσωμάτωσης της Ελλάδας σε αυτήν. Προτείνει μια εναλλακτική πορεία ανάπτυξης εκτός ΕΕ πάνω στη λογική του σοσιαλιστικού σχεδιασμού.

Πιστεύουμε ότι η θεωρητική και εμπειρική ανάλυση στα κείμενα του τόμου αυτού θα δώσει στους Έλληνες αναγνώστες τη δυνατότητα να σκεφτούν πιο συστηματικά για την κρίση, να αμφισβητήσουν τις κυρίαρχες ερμηνείες που τόσο αβασάνιστα προσφέρονται ως εξήγησή της και να επεξεργαστούν τις προϋποθέσεις των πολιτικών εκείνων που θα μπορέσουν να μας βγάλουν από αυτή. Αν πράγματι συμβεί αυτό, έστω και μερικά, η πολιτική οικονομία θα έχει επιτύχει το στόχο της.

Αθήνα, Μάρτιος 2011

Ανδριάνα Βλάχου, Νίκος Θεοχαράκης, Δημήτρης Μυλωνάκης